

NORSK OLJEMUSEUM ÅRBOK 2015

AmocoNoco – lisens til å lete

av Kristin Øye Gjerde

*Ekspedisjonssjef Jens Evensen og industriminister Karl Trasti studerer kartet som viser tildelingene ved første konsesjonsrunde i 1965.
Foto: Scanpix*

Overraskende nok var det en kanadier som tok initiativ til opprettelsen av det første norske privateide oljeselskapet Norwegian Oil Consortium, NOCO, som var med og fant Valhall i 1975. Det skjedde på en bar i New York i januar 1964. Bob Svare, fra Calgary, mente at nordmennene måtte være smartere enn kanadierne og sikre seg sin del av en eventuell fremtidig oljerikdom, og ikke la de store internasjonale oljeselskapene ta alt.

NOCO ble opprettet 5. mars 1964 av landets ni største industriselskaper og rederier, men selskapet hadde ingen erfaring med oljeutvinning. NOCO søkte derfor samarbeid med det amerikanske selskapet Amoco, som igjen ville dele risikoen med Texas Eastern og Amerada når det søkte om konsesjon på blokker på norsk sokkel i 1965. Hvordan samarbeidet kom i stand, og om en kunne risikert at blokkene Valhall og Hod havnet på dansk side i grenselinjeforhandlingene – er spørsmål som tas opp i denne artikkelen.

Kristin Øye Gjerde (f.1955) er 1. konservator / senior forsker ved Norsk Oljemuseum. Hun har vært forfatter og medforfatter av en rekke bøker innen skipsfart-, elektrisitets-, lokal- og oljehistorie. Blant annet Nordsjødykkerne (2009), Stavanger bys historie, bind 4, Oljebyen (2012) og Sprenger grenser, historien om IVAR IKS (2015).

Første interesse for norsk sokkel

Den første interessen for å lete etter olje og gass på norsk sokkel kom fra Phillips Petroleum Company. Det startet sommeren 1960 da administrerende direktør i Phillips Petroleum Company var på ferie i Europa. I Groningen-området i Nederland la han merke til en borerigg på grunt vann. Om den boret etter olje eller gass visste han ikke, men han kjente til det store gassfunnet i området, og han visste at det var gjort grunne oljefunn i det østlige England. Kanskje hele Nordsjøområdet var et stort sedimentbasseng av betydelig geologisk interesse? Vel tilbake i USA ba han styret i Phillips å vurdere muligheten for oljeleting i Nordsjøen.¹

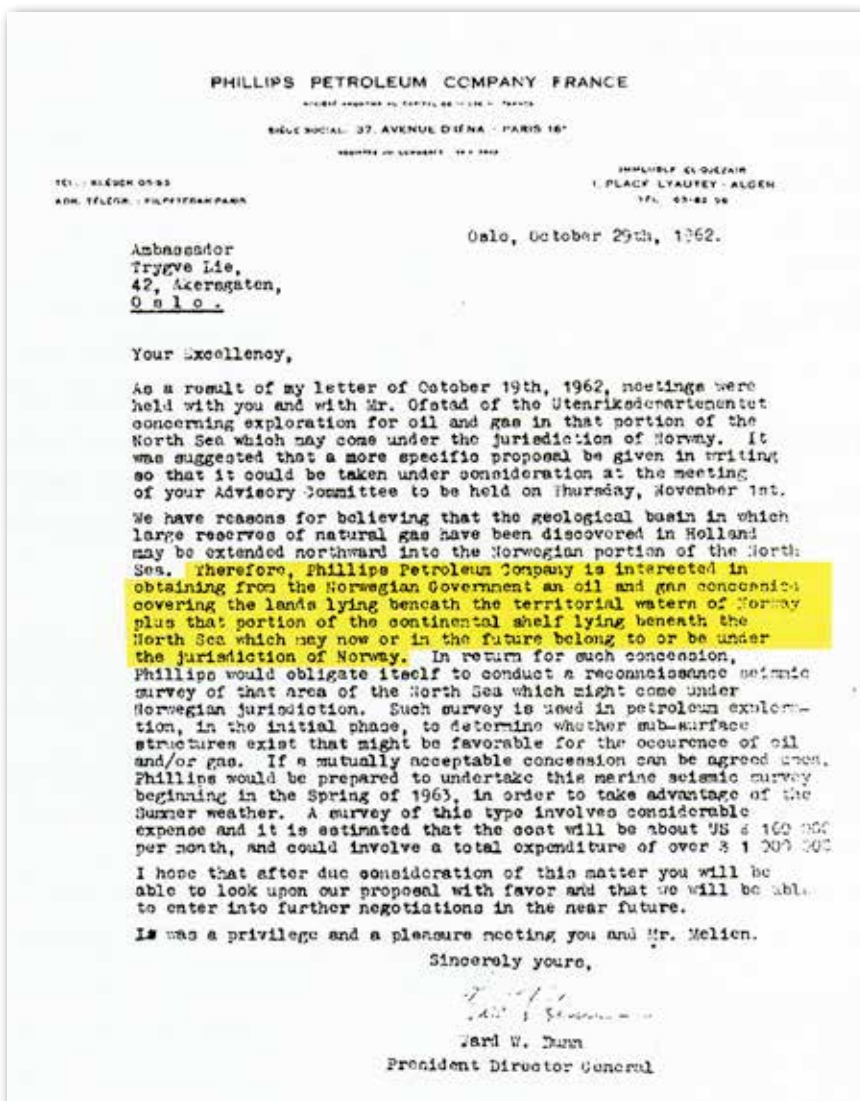
Dette utløste hektisk aktivitet i selskapet – alle oljetidsskrifter ble trålt. BP, Esso og Shell drev allerede med seismiske undersøkelser i den sørlige delen av nordsjøbassenget. I likhet med disse trodde en også i Phillips at kysten utenfor Tyskland og Nederland var de mest interessante områdene geologisk sett. Dernest kom havområdet vest av Danmark, og til sist utenfor østkysten av England. Den internasjonale leteavdelingen i Paris fikk i 1962 ansvaret for å samle ytterligere geologisk informasjon og søke om konsesjoner hos de respektive lands myndigheter.²

Men kunne de sedimentære kildebergartene for olje og gass i Nordsjøbassenget strekke seg lenger nordover enn først antatt? Dersom midtlinjeprinsippet ble fulgt i delingen av Nordsjøen, ville Norge og Storbritannia få de største kontinentalsoklene i Nordsjøen. I Tyskland ville det være stor konkurranse om eventuelle konsesjoner, og i Danmark hadde A.P. Møller-konsernet fått femti års konsesjon for hele Danmark inkludert kontinentalsokkelen. I England ville alle selskaper bli stilt likt i den første konsesjonsrunden. Norge var det eneste landet som ikke hadde fått henvendelse fra noe oljeselskap tidligere.

Phillips bestemte seg for å gjøre det, og etter anbefaling fra den norske ambassade i Bonn ble den tidligere generalsekretæren i FN, Trygve Lie, kontaktet. Lie ba om at det ble utarbeidet et skriftlig forslag som kunne behandles i finansieringsutvalgets møte 1. november. I brevet datert 29. oktober 1962, står det:

“We have reasons for believing that the geological basin in which large reserves of natural gas have been discovered in Holland may be extended northward into the Norwegian portion of the North Sea. Therefore, Phillips Petroleum Company is interested in obtaining from the Norwegian Government an oil and gas concession covering the lands lying beneath the territorial waters of Norway plus that portion of the continental shelf lying beneath the North Sea, which may now or in the future, belong to be under the jurisdiction of Norway. In return for such concession, Phillips would obligate itself to conduct a reconnaissance seismic survey of that area of the North Sea which might come under Norwegian jurisdiction.”³

Brev fra Phillips
Petroleum Company
til ambassadør Trygve
Lie, datert 29. oktober
1962.

Phillips ba altså om konsesjon på de områdene som kunne bli norsk sokkel mot å foreta seismiske undersøkelser verdt 1 million dollar i de samme områdene. 5. november kvitterte Trygve Lie for brevet med å henvise til at det var oversendt Industridepartementet for videre behandling. Der ble det inntil videre liggende.

På denne tiden begynte det å bli en gryende bevissthet i Norge om at Nordsjøen kunne inneholde flere ressurser enn fisk. Geolog Hans Holtedahl ved universitetet i Bergen uttalte i kronikken i Aftenposten 11. mai 1963 kalt «Olje på den norske kontinentalsokkel?», at myndighetene måtte begynne å interessere seg for de grunne havområdene utenfor kysten. Selv om de lå utenfor både 3- og 12-mils fiskerigrense, tilhørte de Norge. Rettighetene

langs kysten måtte sikres jo før jo heller.⁴ Myndighetene arbeidet med saken, og sokkelen ble erklært for norsk i kgl. res. 31.05.1963.

I tillegg til erklæringen trengtes en lov som regulerte utforskning og utnyttelse av eventuelle naturforekomster. Midlertidig lov om dette ble gitt 21. juni 1963. Med dette kom forberedende undersøkelser av den norske del av sokkelen i gang. I alt ble ti tillatelser gitt i 1963, alle til utenlandske selskaper.⁵ Fra sommeren 1963 var seismikkskip og fly i full gang med å drive seismiske og geomagnetiske undersøkelser på den norske sokkelen.

Kanadisk initiativ til norsk oljeselskap

På samme vis som Phillips banket på døren hos den norske stat, måtte det et kanadisk initiativ til for å vekke interessen for oljeleting blant norske industriere. 10. oktober 1963 skrev Robert (Bob) O. Svare, en kanadier født av norske foreldre og innehaver av Well Information Service Ltd. i Calgary, brev til Georg Hagerup Larssen som da var administrerende direktør i Elektrokemisk A/S.

Bob Svare hadde etter mange år i bransjen opparbeidet omfattende kunnskaper ikke bare om oljeaktiviteten i eget land, men også om geologiske indikasjoner og letevirksomhet som fant sted rundt om i verden. Med bakgrunn i sin norske opprinnelse fattet han interesse for informasjonen som kom om mulighetene i Nordsjøen. En av nordmennene han hadde truffet tidligere var Georg Hagerup-Larssen, og siden selskapet han var sjef for var storforbruker av vannkraft, antok Svare at Elektrokemisk også var interessert i en energikilde som olje og gass.

Han skrev at den største og mest interessante oljeindustriaktiviteten i verden i dag skjedde i Nordsjøen. Spillet om olje og gass der hadde et fantastisk potensiale. Dersom det ble funnet olje og gass på bare 30–40 meters dyp ville det ikke være vanskelig å bore og produsere gass for et stort marked i Vest-Europa.

“I believe it is very essential at this time for Norwegian industry to seriously and carefully consider active participation in these opportunities. It is my opinion that an industry so vital for any country exclusively controlled by foreign interests is not in the national interest of Norway, nor is it in the best interest of Norwegian business.”⁶

Svares plan var å danne Norsk Exploration Limited (N.E.L.), et norsk selskap med norsk ledelse som kunne eies med 80 prosent av norske selskaper og 20 prosent av Svares selskap. Svare mente N.E.L. burde videre arbeide for å påvirke myndighetene til å erklære suverenitet over det som var norsk område i Nordsjøen – og overbevise myndighetene om at ethvert utenlandsk oljeselskap som fikk tillatelse til å lete etter olje, måtte gi et norsk selskap 20 prosent deltakelse. N.E.L. kunne gjerne, hvis det var sterkt nok, være dette selskapet.⁷

Grunnen til at denne historien er kjent i detalj skyldes at Dag Schartum, som var Hagerup-Larssens nære medarbeider i oljesaken, rundt 1990 samlet dokumenter og skrev historien Hvordan NOCO ble til Denne gir et innblikk i strategi og tankesett rundt oljesaken i den tidligste fasen i Norge.

Svares strategi var offensiv, men tiden var ikke helt moden. Først 8. november 1963 ble det nedsatt et kontinentalsokkelutvalg med byråsjef Jens Evensen i Industridepartementet som formann. Dette utvalget måtte få sette seg inn i saksforholdet før det kunne trekke politiske retningslinjer, mente Hagerup-Larssen.

I et brev til Hagerup-Larssen 14. januar 1964 insisterte Svare på at nå måtte det handles raskt, ellers ville han kontakte andre mulig interesserte. De avtalte et møte i New York få dager senere, og etter dette møtet var Hagerup-Larssen overbevist av Svares entusiasme om at norske selskaper burde være med på oljeleting i Nordsjøen. Men han måtte konsultere sin styreformann Nils Astrup i Fearnley & Astrup, før han kunne gå videre. Astrup var enig i at det ville være for galt om norske industriselskaper og norske redere ble stående utenfor det som var i ferd med å skje i Nordsjøen.

4. februar 1964 fikk Hagerup-Larssen et møte med Jens Evensen, og han fikk da bekreftet at myndighetene ville se med velvilje på at norske selskaper engasjerte seg i den forestående letevirksomheten i Nordsjøen.

Som apropos kan nevnes at Hagerup-Larssen samtidig var i kontakt med industriminister Karl Trasti og fortalte om planene om å stifte Noco. «Og jeg som trodde de var en fornuftig mann, Hagerup-Larssen!», skal Trasti ha utbrutt. Troen på at det skulle finnes olje på norsk sokkel var ikke stor.⁸

Hvem skulle være med i det norske selskapet? Hagerup-Larssen og Nils Astrup kontaktet personer og selskaper som de kjente fra før. Det viste seg at noen av dem allerede var blitt kontaktet av andre oljeselskaper. Skipsreder Sigvald Bergesen d.y. var blitt kontaktet av Petrofina og Phillips Petroleum med spørsmål om han kunne tenke seg å stå i spissen for dannelsen av en norsk gruppe. Bergesen var ikke kommet så langt med dette, men hadde henvendt seg til Borregaard A/S og til Hagerup-Larssen. Bergesen ble straks en nyttig forbundsfelle og ga uttrykk for at han kunne tenke seg å delta med "noen hundre tusen dollar".⁹ Til Hagerup-Larssen sa Bergesen en gang: "Jeg har oppriktig talt ikke filla greie på dette jeg, men hvis du vil være med Georg, vil jeg det også".¹⁰

5. mars 1964 ble det holdt konstituerende generalforsamling og lagt fram utkast til en partnershipavtale "Prospectus of the Norwegian Oil Consortium". Ni av landets største industriselskaper og rederier gikk sammen og dannet Noco. Det var Elektrokemisk A/S, Fearnley & Astrup, Christiania Spigerverk, Sig. Bergesen d.y. & Co., Kværner Brug A/S, Borregaard, Akers mek. Verksted A/S, Anders Jahre og Orkla Grube-Aktiebolag. Dessuten var Bob Svares selskap Europetrol med for å stå for tekniske arbeider.¹¹

Via administrerende direktør Martin Siem i Aker ble Nils Astrup spurt om ikke Fred. Olsen & Co også kunne være med blant interessentene, men

det fikk han ikke i denne omgang. Fred. Olsen har siden sagt: "Astrup turnet det ned". Fred. Olsen tolket det slik at Astrup som var dominerende i fire av selskapene, selv ønsket å ha kontroll.¹²

I denne fasen var Bob Svare og hans partnere svært aktive for å bringe konsortiet i best mulig posisjon. Miles Patterson, kanadisk advokat og tidligere rådgiver for Energy Board of Canada og som hadde vært med å utforme Canadian Oil and Gas Law, tok seg av de nødvendige kontraktsforhold. Svares strategi var at konsortiet på egen hånd skulle søke om konsesjoner for leting etter olje og gass. Med disse konsesjonene på hånd skulle konsortiet forhandle med internasjonale oljeselskaper om samarbeid.

I kgl. res. av 15. mai 1964 fikk Noco tillatelse til å drive seismiske undersøkelser. Fra før var det foretatt magnetiske målinger fra fly over Nordsjøen, og på grunnlag av geomagnetiske kart gjennomførte det tyske selskapet Prakla i 1964 omfattende seismiske undersøkelser fra skip over en total lengde på cirka 1000 km for Noco. Europetrols geolog var dr. Rudolph Martin, pensjonist med 25 års erfaring fra Royal Dutch Shell og Shell of Canada. Han konkluderte 24. august:

"The information gathered to date indicates that hydro-carbons do almost certainly occur in the North Sea off Norway, and there are number of structures which may have led to the accumulation of such hydrocarbons. This information ... is not sufficient, however, for an exploration programme. After concessions are obtained, detail seismic work is therefore necessary, to be followed by drilling."¹³

Noco-eierne regnet på dette tidspunkt med å kunne forhandle med et eller flere internasjonale oljeselskap om et samarbeid. Flere oljeselskaper tok kontakt, men henvendelsene ble satt på vent inntil det var klart hvilke konsesjonsvilkår myndighetene bestemte seg for.

Et annet spørsmål som ble stilt av kanadierne var om de norske selskapene tenkte på å utnytte forretningsmulighetene som lå i oljesektoren ved å levere varer og tjenester? Europetrol foreslo å danne et norsk boreselskap, et selskap for forsyning av utstyr til oljeaktiviteten i Nordsjøen, og stifte et separat transportselskap for forsyningsskip og helikopter.¹⁴ Selv om dette var gode ideer, hadde de fleste av de norske deltakerne på dette tidspunkt nok med å være med på å opprette et oljeselskap. Bare tre av bedriftene, Akers Mek. Verksted A/S, Sig. Bergesen d.y. & Co. Og A/S Kværner Brug var interessert i å delta i leverandørselskaper.¹⁵

Hvordan samarbeide med utenlandske oljeselskap?

Fra første dag foregikk det en intern drakamp i konsortiet om hvilken strategi som skulle følges i spørsmålet om samarbeid med et utenlandsk oljeselskap. De kanadiske interessentene var overbevist om at Noco med 80 prosent norsk eierskap ville få tildelt de mest verdifulle blokkene i Nordsjøen. Med

*Ekspedisjonssjef
Jens Evensen i
Industridepartementet
foretrakk at utenland-
ske oljeselskaper skulle
stå for oljeleting på
norsk sokkel på grunn
av manglende norsk
ekspertise.
Foto: NVIM*

disse blokkene på hånd ville Noco kunne be om en opptil 50 prosent "carried interest"-avtale (deltagelse uten risiko) med et oljeselskap.

Dette hørtes forlokkende ut for de blant eierne i konsortiet som ikke var interessert i å satse mer kapital, men hvor realistisk var det? Et møte med Jens Evensen der syv av konsortiets medlemmer deltok virket avklarende. Evensen fortalte at utenlandske oljeselskaper han hadde vært i kontakt med hadde fått beskjed om at det kunne være fordelaktig å alliere seg med en

norsk gruppe. Han gjorde det også klart at det ville ha betydning for en norsk gruppe å alliere seg med et eller flere oljeselskaper. Han understreket at norske myndigheter på grunn av manglende innsikt i oljevirkksomhet var nødt til å satse på internasjonale oljeselskaper.

På direkte spørsmål om når det ville være best for konsortiet å alliere seg med et oljeselskap, sa Evensen at dette burde skje før utkastet til konsesjonslovgivning forelå, sannsynligvis ut på høsten 1964. Han mente at oljeselskapene overvurderte hvor viktig det var å ha norske interessenter fordi de trodde myndighetene ville ta nasjonale hensyn. I lovforslaget som var under utarbeidelse ville de kunne oppdage at det ikke var så mye å vinne på norsk deltagelse. Derfor var det lurt å komme i gang med forhandlinger med oljeselskaper før de skiftet syn.¹⁶

Forhandlinger med utenlandske oljeselskaper

Det ble ført innledende forhandlinger med flere oljeselskaper. For det første var det Petrofina og Phillips Petroleum UK Ltd. som hadde vært de første til å henvende seg. I brev til Hagerup-Larssen 12. mars 1964, skrev deres representant:

"I would like to confirm that Petrofina and Phillips have a desire to become as much as possible integrated into the Norwegian Community. We have therefore decided to cooperate with Norwegian partners."¹⁷

Noco som nettopp var blitt stiftet, måtte be om tid til å svare på denne henvendelsen. Det samme gjaldt henvendelser fra American Overseas Petroleum Ltd. (Amoseas), Haag, Superior Oil International Inc., (Caltex-gruppen) Texas, og Kerr-McGee Oil Industries Inc., Oklahoma.

Etter hvert kom forhandlingene i gang. Det ble da lagt vekt på hvor vidt oljeselskapet kunne tilby «carried interest» – helst inntil 50 prosent helt frem til funn. Med «carried interest» mentes hvis det ble gjort kommersielt utnyttbare funn, skulle Noco delta videre og betale sin del av kostnadene. Hvis det ikke ble gjort funn skulle Noco ikke være med på å betale utgiftene.

Petrofina og Phillips pekte seg ut som de selskapene gruppen hadde mest lyst å samarbeide med. Kjemien mellom forhandlerne var god. Ulempen var at selskapene ønsket konsortiet som likeverdig partner med inntil 20 prosent deltagelse og uten noen form for særfordeler for den norske gruppen – «intet oljekompani ville gi en merpris for et partnership for å oppnå nasjonale interessegruppers deltagelse».¹⁸

I møte med Amoseas (Caltex-gruppen) var det en mer pragmatisk holdning til å gi det norske konsortium carried interest på 5 til 15 prosent. Selskapet var imidlertid skeptisk til å engasjere seg på norsk sokkel før konsesjonsbetingelsene var kjent og var redd for at myndighetene ville være grådige i forhold til oljeselskapene.

Møtet med Superior Oil ga oppmuntring til konsortiets ønske om carried interest opp til 25 prosent. Men da det skriftlige tilbudet forelå, ble det foreslått norsk deltagelse fra 20 til 40 prosent, fullt likestilt og uten carried interest.¹⁹

Det ble ikke holdt noe møte med Kerr-McGee Oil Industries enda. I stedet dukket det opp et annet selskap: American International Oil Company (Amoco), produksjonsselskapet for Standard Oil of Indiana. Amoco hadde ikke kommet i gang med seismiske undersøkelser i den norske delen av

*Amoco bensinstasjon.
Historisk foto: BP*

Nordsjøen og var interessert i å samarbeide om dette og en felles konsesjonssøknad. I større grad enn for de andre selskapene var Amoco innstilt på en likeverdig eller nesten likeverdig norsk innsats på 40 til 50 prosent. Selskapet var åpent for å diskutere carried interest.²⁰ Dette var det beste tilbudet så langt – høsten 1964.

De innledende forhandlingene viste at kravet om 50 prosent carried interest var uvanlig, og det møtte liten forståelse blant oljeselskapene. Noco ble derfor nødt til å dempe forventningene.

Fred. Olsen oppretter Noco 2

Sommeren 1964 lå det i luften at det ville bli dannet flere norske grupper som ville engasjere seg i oljeleting. Norsk Hydro hadde allerede gått i kompaniskap med tre franske oljeselskaper (B.R.P., R.A.P. og Compagnie Francaise des Petroles (C.F.P.). Hydro deltok med 20 prosent i Hydronordgruppen.

Fred. Olsen som hadde sterke eierinteresser i Akers Mek. Verksted, som var et av Noco-selskapene, var også interessert i oljevirksomhet. Blant annet hadde Aker fått konsesjon til et landområde på Svalbard for å lete etter olje der. Svalbard var gjenstand for usedvanlig stor vitenskapelig og ikke minst geologisk interesse på denne tiden, riktignok uten drivverdige resultater.

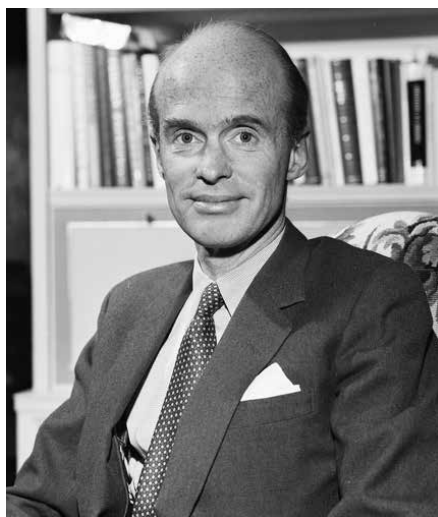
Som linje- og tankreder var Fred. Olsen vel vant med å identifisere og tolke globale strømninger i tiden. Og som internasjonal industrimann så han muligheter for ny næringsvirksomhet på et tidspunkt hvor mange mente at det ikke kunne finnes olje i Nordsjøen.²¹ Han hadde blant annet vært i Houston for å bli kjent med oljeindustrien og møtt mange positive amerikanere der.²²

Selv om Fred. Olsen var blitt «turnet ned» i første omgang for å delta i Noco, lot han seg ikke stoppe av det. Han drøftet saken med en rekke interessenter og fikk tilslutning fra Storebrand, Vesta, R.S. Platou A/S,

Westfal-Larsen&Co A/S, J. Ludwig Mowinkels rederi A/S, A/S Union, A/S Follum Fabrikker og skipsreder Einar Rasmussen.

I september 1964 tok han kontakt med Astrup og Hagerup-Larssen og fremla prosjektet. De var enige om at det var plass til to norske grupperinger, men for å unngå å bli satt opp mot hverandre av utenlandske oljeselskaper, ville de to gruppene arbeide i god kontakt og opptre i forståelse med hverandre.

I oktober 1964 ble det som ble kalt Norwegian Oil Consortium 2

Fred. Olsen var sentral i opprettelsen av Noco og Saga og engasjerte seg tidlig i leverandørindustrien. Foto: Ørnelund, Oslobilder

opprettet. Noco 2 ble enig med Noco 1 om å samarbeide om ytterligere seismiske undersøkelser.²³ I forhandlinger med oljeselskaper om å inngå partnerskap for å søke konsesjon ville også selskapene holde hverandre orientert.

Forhandlinger med forviklinger

Som rådgiver i Noco I sine videre forhandlinger med oljeselskaper ble John McCutchin, pensjonert direktør for et kanadisk oljeselskap, White Hall Canadian Oils Limited i Calgary, hyret inn. Han var kjent med prosedyrer og samarbeidsavtaler oljeselskaper i mellom, og hadde anledning til å reise rundt til de forskjellige oljeselskapenes kontorer i Nord-Amerika. Han kom til den konklusjon at det ikke var lett å vekke selskapenes interesse så lenge kravet om carried interest gjaldt.

Både i Houston, New York og Calgary ryktes det at oljeselskapene etter samtaler med norske myndigheter ikke lenger trodde at partnership med norske interesser ville føre til preferanser ved tildeling av konsesjoner.²⁴

Under forhandlingene som fant sted mellom ulike oljeselskaper kom det frem at de var veldig misfornøyd med samarbeidet mellom de to gruppene. Det var vanskelig å forhandle åpent med den ene gruppen når de var klar over at den andre gruppen fikk full informasjon. Enten burde gruppene operere hver for seg, eller så burde de slå sammen.²⁵

Dette synet var det forståelse for og etter forhandlinger i februar 1965 ble det full sammenslutning av Noco I og Noco 2. Virksomheten ble inn-til videre ledet fra Elektrokemisk sitt kontor.²⁶ Norwegian Oil Consortium A/S & Co hadde da 19 ledende norske selskaper som deltakere pluss Europetrol.

Amoco så positivt på sammenslåingen og sto ved sitt tilbud om «carried interest» til og med det første borehullet og deretter «working interest» på 5 til 15 prosent.²⁷ Selv om dette var langt dårligere enn Noco I håpet i utgangspunktet, var det det beste en kunne oppnå. For å få klar en konsesjonssøknad var målet for det nye Noco å avslutte forhandlingene og inngå en avtale med Amoco etter påske 1965.

Men i løpet av påskeferien skjedde det ting på den andre siden av Atlanterhavet som endret prosessen. Den 9. april, samme dag som konsortiet satt i møte og hadde besluttet å akseptere Amocos tilbud, mottok McCutchin et brev fra Odeco-Murphy hvor selskapet tilbød et samarbeid basert på en carried interest på 25 prosent «until commercial production is obtained or three wells have been drilled, whichever first occurs.» Helt gratis var det ikke – for omkostningene knyttet til carried interest skulle tilbakebetales av den første produksjonen dersom det ble gjort funn.²⁸

Dette tilbudet ga Europetrol og Bob Svare vann på mølla. Noco burde heller gå videre i forhandlinger med Odeco-Murphy heller enn med Amoco. De påsto at de ikke var skikkelig innkalt til møtet 9. april der beslutningen

om å samarbeide med Amoco var tatt og følte seg dermed ikke bundet av beslutningen som var tatt i dette møtet.

Dette fikk de norske medlemmene i konsortiet til å se rødt. Så vel av etiske, praktiske og tidsmessige grunner var det umulig å gå inn i forhandlinger med et nytt selskap, som dessuten forlangte å få studere gruppens seismiske data i 60 dager før de bestemte seg for å samarbeide.

Nocos norske partnere følte at de kanadiske ekspertene hadde kastet dem blå i øynene også tidligere, blant annet med forventningene om 50 prosent carried interest. Med denne siste manøveren ønsket de å være en ren norsk gruppering og forlangte at Europetrol trakk seg ut av konsortiet mot kontant utbetaling av sin selskapsandel, 25 000 US dollar. Dette ble akseptert.²⁹

Europetrols andel ble tilbudt Wilh. Wilhelmsens rederi som tidligere ikke hadde vært med i NOCO, fordi det hadde et samarbeid med British Petroleum. Nå hadde BP bestemt at det ikke skulle delta i oljeleting på norsk sokkel. Sjefsgeologen i BP var så sikker på at det ville være bortkastede penger, at han sa at han skulle påta seg å drikke den oljen som ble funnet i den norske delen av Nordsjøen! Etter BPs beslutning var Wilhelmsen interessert i å bli med i Noco.³⁰

Ikke nok med at Europetrol ble kastet ut. Phillipsgruppen som hadde vært de første til å kontakte Noco, viste fremdeles interesse. Det var som et ulykkelig kjærlighetsforhold. Phillipsgruppens ønske om å få med Noco hadde vært umulig på grunn av det ubetingede kravet om carried interest. Men det ble likevel holdt kontakt på et uformelt plan, og i et brev skrevet 28. april kom følgende tilbud:

«...we have been authorised by Phillips-Petrofina and AGIP to advice the Norwegian consortium that the oil group has now agreed to the proposal discussed between sir Ralph Metcalfe and Mr. Nils Astrup in February 1965. The essence of the proposal is that instead of a carried interest the Norwegian Consortium would be entitled to continue their investment at some future stage. It would be understood that the Norwegian Consortium should declare the approximate total amount they are prepared to invest, the starting point being a participation of 15 %...”³¹

Dette tilbudet kom for sent til at det var mulig å gjenoppta forhandlingene med Phillips-gruppen. Med tanke på Phillips store Ekofiskfunn har Fred. Olsen uttalt i ettertid: “Det var jækla synd altså. Sånn kan man bomme.”³² Men Fred. Olsen og partnerne i Noco hadde likevel ikke grunn til å være misfornøyd.

Som bestemt i møtet 9. april ble det inngått en partnerskapsavtale med Amoco, og temmelig nøyaktig ti år senere 7. april 1975, startet boringen av brønnen som fant Valhall!

AmocoNoco-gruppen søker konsesjon

28. april 1965 bekreftet Noco i en telex til Amoco at de i fellesskap skulle søke om utvinningstillatelser på norsk sokkel.³³ Dermed var Nocos omfattende prosess for å finne en internasjonal samarbeidspartner slutført. Et tilbud fra Phillips som kunne gjort Noco til deleiere av Ekofisk kom noen timer for sent, etter at beslutningen om en samarbeidsavtale med Amoco var tatt.

På dette tidspunktet var oljeletingen et lotteri. Selv om seismiske undersøkelser ga noen antydninger om hvor de lovende områdene befant seg, var det ingen som visste hvilke blokker de ville få og hva en ville finne under havbunnen i de forskjellige blokkene.

I mai 1965 ble Amoco Norway Oil Company opprettet som datterselskap av Standard Oil Company, Indiana. I juni fikk selskapet sitt første norske kontor på Fritjof Nansens Plass 6 like i nærheten av Oslo rådhus. Øverste leder var F.W. Popp jr. som hadde jobbet i selskapet siden 1949, og hadde internasjonal erfaring fra Indonesia, Spania og Venezuela.³⁴

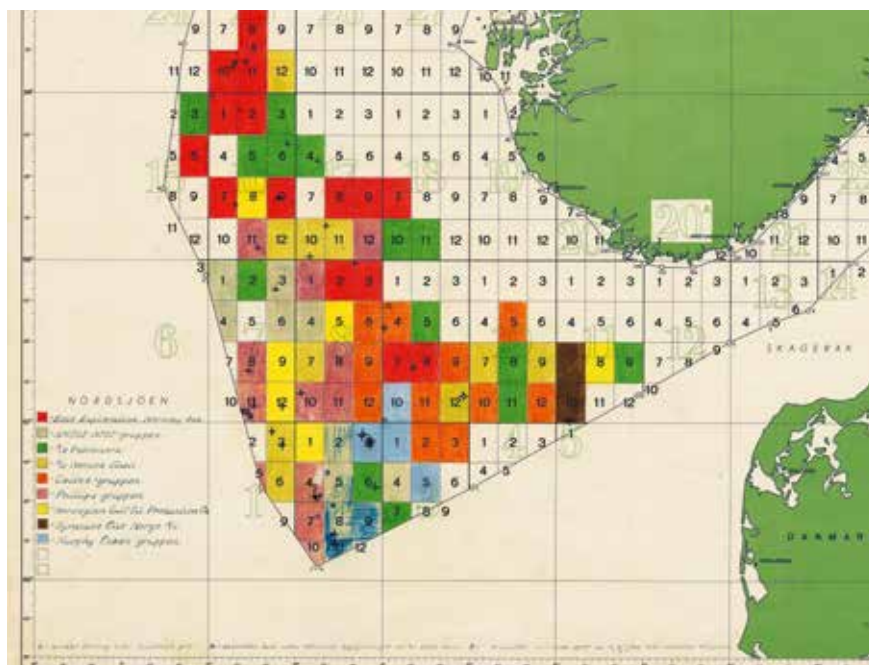
I samarbeidsavtalen mellom Noco og Amoco skulle Amoco som operatør gjennomføre videre seismiske undersøkelser og foreta borer i overensstemmelse med det arbeidsprogram konsesjonsmyndighetene ville gi pålegg om. Amoco skulle bære alle omkostninger for seismiske undersøkelser, boreoperasjoner og alle andre utgifter til og med første borehull, mens Noco skulle være «carried» for en deltakerandel på 15 prosent. Deretter skulle Noco fortsette som likeverdig partner (working interest) i et omfang fra 5 til 15 prosent. Hvor stor andelen skulle være, var det opp til Noco å avgjøre innen 30 dager etter at konsesjon var meddelt.³⁵

14. juni 1965 ble søknaden sendt – men da ikke bare fra Amoco og Noco – i tillegg var to amerikanske oljeselskaper kommet med. Amoco ønsket å dele den økonomiske risikoen med flere selskaper, og samarbeidsavtalen som ble inngått med Noco ga muligheter for det så fremt selskapene det gjaldt hadde den nødvendige kompetansen.

De to som ble trukket inn i partnerskapet, var amerikanske oljeselskaper som Amoco hadde erfaring i å samarbeide med på britisk sokkel. Det var Texas Eastern Transmission Co., Houston, og Amerada Petroleum Co., Tulsa i Oklahoma. Også disse selskapene opprettet norske datterselskaper som gikk inn med like stor eierandel som Amoco. Amerada Petroleum Corporation of Norway var datterselskap av Amerada Petroleum Corporation, og det som til å begynne med ble kalt Oslo, Inc var datterselskap av Texas Eastern Transmission Corporation.

I konsesjonssøknaden som ble sendt til Industridepartementet 14. juni 1965 ble de amerikanske selskapene i AmocoNoco-gruppen presentert:

Amoco Norway Oil Company skulle være operatør i gruppen. I tillegg til at Amoco deltok i offshorearbeider i den britiske delen av Nordsjøen sammen med Amerada og Texas Eastern, hadde Amoco-gruppen bred erfaring innen offshorearbeid også fra andre steder i verden. Morselskapet

Utsnitt av kart over kontinentalsokkelen 1965.
Kilde Oljedirektoratet

hadde drevet leting og utvinning av olje og gass i Mexicogolfen, Cook Inlet i Alaska, Pariagulfen og Maracaibo innsjøen i Venezuela, Den persiske Gulf og i Atlanterhavet øst for Trinidad, Malakkastredet nær Sumatra og i Suezgulfen. Med engasjementer i bygging av raffinerier, transport av olje og gass, petrokjemisk industri og salg av oljeprodukter og var Amoco et fullt integrert oljeselskap.

Amerada Petroleum Company of Norway var medlem av Amerada Petroleum Corporation, et selskap som var opprettet i 1919 i staten Delawere i USA.

Oslo Inc. var et datterselskap av Texas Eastern Transmission Corporation. Som navnet på morselskapet formidler, drev det hovedsakelig med transport av naturgass i rørledninger. Texas Eastern var også aktiv i leting og utvinning av petroleum, og på britisk sokkel var selskapet medlem av Amoco-Amerada gruppen.³⁶

Samlet representerte morselskapene en bred ekspertise innen oljeutvinning og hadde solid kapital. Amerada for eksempel hadde ingen banklån.

Konsesjonsøknad og resultater

Samtidig med at Amoco og Noco inngikk partnerskap, fikk Amoco tilgang til Nocos seismiske data som var samlet av det tyske selskapet Prakla. Kvaliteten på dataene var ikke så god når det gjaldt de dypere lag i de geologiske strukturene. Amoco ville derfor straks sette i gang seismiske undersøkelser før konsesjonssøknaden skulle være staten i hende 15. juni 1965. For en stor del klarte Amoco å gjennomføre disse før søknaden ble

sendt, men undersøkelserne fortsatte også en stund etterpå. I tillegg kjøpte Amoco seismiske data fra Superior Oil som ble brukt i tolkningene.³⁷

Konsesjonssøknaden Amoco-Noco-gruppen sendte omfattet hele 40 blokker. Dette var et taktisk opplegg siden gruppen var klar over at den under forhandlingene med Statens Oljeråd ville bli nødt til å foreta begrensninger. Oljerådet var for øvrig ledet av Jens Evensen. Et av medlemmene var Carl Wilhelm Carstens, direktør for Stordø Kisgruber – senere mangeårig direktør i Noco.³⁸

Oljerådet hadde forhandlinger med alle søkerne om deres arbeidsprogram i perioden 15. juli til 15. august 1965. Amoco-Noco-gruppen møtte til konfidensielle forhandlinger 27. juli. Antall blokker det ble søkt om ble da redusert til 10. Gruppen forpliktet seg til et boreprogram på fire hull, som var det meste den ville påta seg.³⁹

I tildelingen som skjedde 17. august fikk Amoco-Noco-gruppen tre tillatelser, nr. 004, 005 og 006, som omfattet følgende ti blokker av de 74 som ble tildelt:

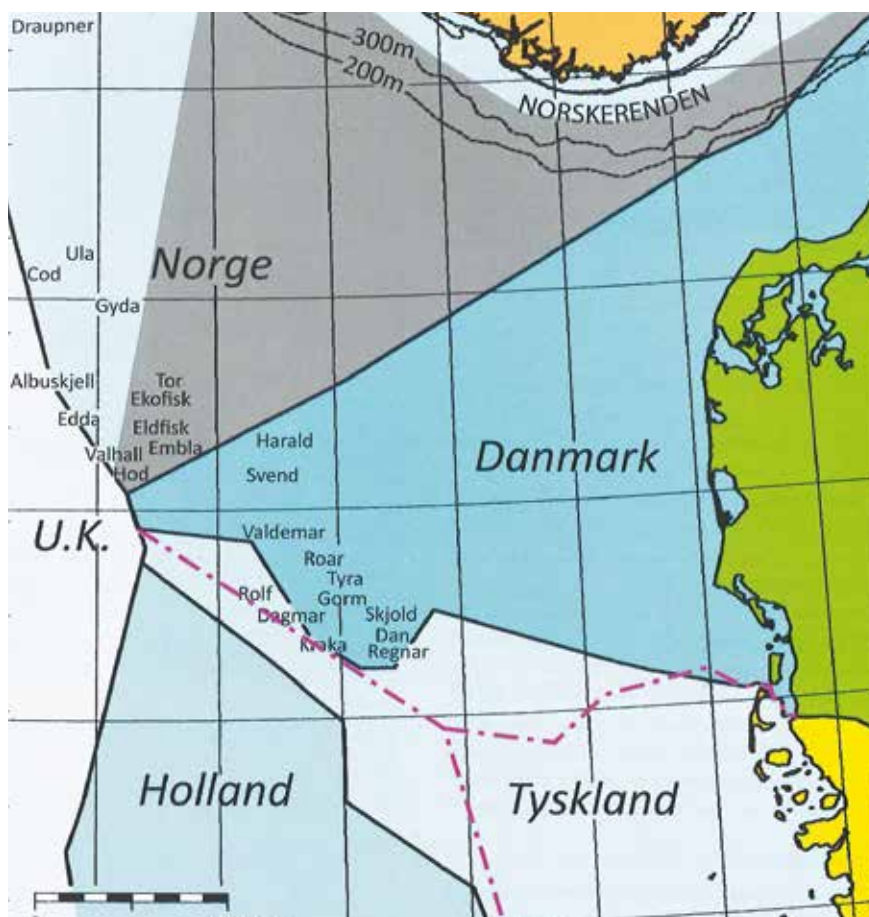
Felt 6 blokk 3 og felt 7 blokkene 1 og 4
 Felt 7 blokkene 3 og 6 og felt 8 blokk 4
 Felt 2 blokkene 2, 5 og 8 og felt 3 blokk 4

Det dekket en stor del av selskapets opprinnelige preferanser. Selskapet var godt fornøyd. Blokk 2/4 som senere viste seg å romme Ekofisk for eksempel, sto ikke på ønskelisten. Med denne tildelingen i 1965, og den neste som kom i 1968, var grunnlaget lagt for AmocoNoco i Norge. Norsk næringsliv var sammen med amerikanske oljeselskaper med i det norske oljeeventyret i blokkene som skulle vise seg å inneholde Valhall og Hod.

Sammen med tildelingen av blokker fulgte det forpliktelser. Rettighetshaveren var pålagt å følge et arbeidsprogram på 4 borehull i områdene han var tildelt innen 1. september 1971. Tillatelsen kunne kreves forlenget i 40 år. Videre skulle staten ha sitt i form av avgifter. Blant annet måtte rettighetshaveren betale en engangsgift på 830 500 kroner. Rettighetene gjaldt for seks år, og dersom rettighetshaveren ønsket å forlenge tillatelsen ut over det, måtte han betale arealavgift pr km² til staten. Slik arealavgift ble dyrere fra år til år.

Undersøkelse etter og utnyttelse av petroleumsforekomstene måtte foregå på forsvarlig måte i samsvar med god praksis i oljeindustrien. Det måtte ikke gripe forstyrrende inn i annen virksomhet som fiske, skipsfart eller luftfart. Det var spesifiserte regler for hvordan sprengninger i forbindelse med seismiske undersøkelser skulle gjennomføres.⁴⁰

Letevirksomheten skulle støttes fra baser i Norge. Norsk arbeidskraft og norsk industri skulle foretrekkes under ellers like vilkår. Det skulle forbedres utdannelsesprogrammer for personell. Videre måtte oljeselskapene

Kart over delelinje mellom Norge og Danmark. Illustrasjon: Faksimile fra *Olien længe leve*, Jan Svendsen.

betale 10 prosent royalti av produksjonen av olje- og gassfunn og 15 prosent skatt på selskapenes virksomhet.⁴¹

Flere muligheter på danskegrensen

Da første konsesjonsrunde ble tildelt, var grenselinjen mot Storbritannia blitt ratifisert halvannen måned i forveien, 29. juni 1965. Grenselinjen mot Danmark var bare trukket midlertidig, basert på midtlinjeprinsippet som lå til grunn i Geneve konvensjonen av 1958. Det pågikk fremdeles forhandlinger mellom norske og danske myndigheter.⁴² Rykter gikk om at Sverige søkte å komme inn med en sektor i Skagerak, og at dette muligens forsinket forhandlingene mellom Norge og Danmark.⁴³

I den forbindelse var det et poeng for AmocoNoco-gruppen at blokkene den hadde fått tildelt i august 1965 lå nær danskegrensen. Så snart grenselinjen var på plass ville norske myndigheter kunne ta imot søknader om utvinningstillatelse på blokker som lå langs grenselinjen. Fire av disse grenset til AmocoNocos blokker. Det var 2/9, 2/11 og 2/12 samt 3/7. I størrelse

tilsvarte de fire blokkene to blokker av vanlig størrelse.⁴⁴ Også Petronord-gruppen hvor Hydro var deltager, hadde en blokk som lå inntil dette området. Muligheten for et samarbeid mellom AmocoNoco og Petronord om disse blokkene ble diskutert høsten 1965.

I forhold til Amoco ytret Noco ønske om en større andel «carried interest» i danskeblokkene, men dette ble nokså kontant avslått. Amerikanerne var positive til at den norske deltakelsen skulle være så stor som mulig, gjerne 25 prosent, men uten carried interest. Da ble det fire like partnere.⁴⁵

Det skulle vise seg at partene hadde god tid på seg til å finne en løsning. Danskeblokkene ble ikke utlyst før i 1968.

Kunne Valhall vært dansk? Myter og fakta

Det har vært en gjenstridig myte at Ekofisk kunne vært dansk bare den daværende sosialdemokratiske utenriksminister Per Hækkerup (1915–75; utenriksminister 1962–66) hadde holdt seg edru under forhandlingsmøtene med sin norske kollega Halvard Lange. Etter sigende skulle han ha drukket for mye whisky og av den grunn blitt for gavmild i forhandlingene med nordmennene slik at området Ekofisk ligger i havnet på norske hender. Dermed fratok Hækkerup Danmark og danskene anselige inntektskilder. Myten ble sementert og nesten halv-offisiell da historiker Tage Kaarsted i 1992 gjentok den i det store standardverket, *De Danske Ministerier*. Men historien er og blir en myte, selv om man ikke kan avvise at Hækkerup var beruset i Oslo. Han var ikke kjent for å være en spritforakter, står det på nettstedet for Århus universitet.⁴⁶

Et annet rykte om grenselinjeforhandlingene, som ikke er så velkjent, var at Sverige søkte å komme inn med en sektor i Skagerak, og at dette muligens forsinket forhandlingene mellom Norge og Danmark.⁴⁷ Om det var tilfelle, er ikke verifisert.

Per Hækkerup, dansk utenriksminister fra 1962 til 1966. Jens Evensen var villig til å inngå en hemmelig avtale med Danmark om å reforhandle grenselinjen med Danmark etter at Danmark var ferdig forhandlet med Tyskland. Embetsverket var imot en slik avtale, og den ble ikke noe av.
Foto: DR TVarc

Et tredje moment basert på fakta er at grenselinjeforhandlingene både med Danmark og Storbritannia foregikk på grunnlag av Genève konvensjonen av 1958 som la midtlinjeprinsippet til grunn. Men Genève konvensjonen slo også fast at en kyststat rådde over havbunnen ut til 200 meter. Det var ikke noe problem for Danmarks vedkommende der sjøbunnen utenfor kysten lå på fra 30 til 50 meters dyp. Norge hadde imidlertid Norskerenna som var 3–400 meter dyp på det dypeste. Teoretisk sett kunne den norske sokkel stoppet der – og resten inklusiv Ekofisk, Valhall og Hod med mer kunne tilhørt Danmark. Men både Norge og Storbritannia var i sine forhandlinger enige om å betrakte Norskerenna som en tilfeldig sprekk i havbunnen og dele etter midtlinjeprinsippet. Når Danmark dessuten fremholdt dette prinsippet i forhandlingene med Tyskland, var det ikke godt å forlange at forhandlingene skulle basere seg på et annet prinsipp i forhold til Norge.

Danske forhandlinger på to fronter

Det ble holdt mange forhandlingsmøter mellom Norge og Danmark, så dersom det var tilfelle at den danske utenriksminister var beruset på et enkelt møte, hadde ikke det hatt noen store følger for utfallet av forhandlingene.

Grunnen til at grenselinje forhandlingene mellom Norge og Danmark trakk ut i tid og ikke var ferdige før i desember 1965, var mest sannsynlig at Danmark samtidig forhandlet om grenselinjen mot Tyskland. Tyskland som var en stormakt sammenlignet med Norge, påberopte seg et annet krav enn midtlinjeprinsippet – nemlig rimelighetsprinsippet. Tyskland mente at Nordsjøen skulle deles mellom kyststatene som en deler en kake. Politisk tyngde basert på størrelse av landområde og befolkningsmengde måtte tillegges en viss vekt, mente tyskerne.

Det er på denne bakgrunn en må se Danmarks tvetydige holdning til midtlinjeprinsippet. For Danmark var det en rimelig strategi å ta forbehold om å se de to grenselinjene i sammenheng. Denne uklare holdningen var trolig årsaken til at forhandlingene med Danmark trakk i langdrag.⁴⁸

Saken mellom Danmark og Tyskland ble først avgjort ved dom i Haag i 1969. Haagdomstolen avviste da prinsippet om at landets størrelse skulle ha noen betydning for delelinjeforhandlingene. Hva som var rimelig, skulle bare tolkes ut fra de omstendigheter som knyttet seg til kysten og til selve sokkelområdet. På den måten vant Danmark en halv seier. På den annen side er det klart at det hadde vært enda mer gunstig for Danmark dersom midtlinjeprinsippet hadde blitt brukt i ren form overfor Vest-Tyskland. Som en ser på kartet på side 28, måtte danskene gi fra seg en del havområder som ville blitt danske med midtlinjen som mal. Det har derfor vært vanlig å si at Danmark tapte saken mot Vest-Tyskland, selv om det stemmer bare delvis.⁴⁹

En historie med komplikasjoner

Historikerens rolle i forhold til den nære historien kan ofte være komplisert, ikke minst når det er internasjonal politikk det omhandler. Det skjedde blant annet da Norsk Oljehistorie bind 1 skulle skrives i 1993. Det første kapittelet handler om forhandlingene om norsk oljepolitikk 1962–65, Politikk uten politikere, skrevet av Tore Jørgen Hanisch. I denne perioden spilte byråkratene i Industridepartementet en viktig rolle i de beslutningene som ble tatt om en fremtidig oljevirkosomhet. Når det gjaldt grenselinjeforhandlingene, spilte også utenriksdepartementet en sentral rolle.

I 1993 var det et omstridt punkt som Utenriksdepartementet ikke ønsket offentliggjort i boken. Det gjaldt Jens Evensens vilje til å innrømme Danmark en hemmelig særavtale. I følge Egil Johannes Amlie, som var underdirektør i UD's rettsavdeling og deltok i de dansk-norske forhandlingene på 1960-tallet, var det danske kravet om en hemmelig særavtale en «for nærmelse mot den norske regjering». Det var uten folkerettslig grunnlag, og i realiteten en anmodning om å få en politisk gave fra den norske regjering.

Det danske kravet ble reist da forhandlingene i 1964 nærmet seg en avslutning. Danskene var villige til å undertegne en offentlig avtale basert på midtlinjeprinsippet dersom de i tillegg kunne få en hemmelig avtale som åpnet for oppheving av den offisielle avtalen. Begrunnelsen var at dersom Danmark ikke vant frem med sitt krav om midtlinjeprinsippet overfor Vest-Tyskland, skulle tilleggsavtalen med Norge sikre dansk adgang til å bruke andre prinsipper enn midtlinjeprinsippet også overfor Norge.⁵⁰

Danskene stilte ikke noe slikt tilleggskrav overfor britene i de bilaterale forhandlingene med Storbritannia. Dermed måtte kravet overfor Norge oppfattes som en anmodning om å få en politisk gave fra den norske regjeringen – noe som var helt urimelig, ifølge Amlie. I følge Dagbladets kilder var Jens Evensen lenge av en annen oppfatning. Hans argumentasjon skal ha vært at Danmark umulig kunne tape saken mot Vest-Tyskland.⁵¹ Men det var jo det som skjedde i 1969. Haagdomstolen slo fast et slags rimelighetsprinsipp som ga Tyskland rett til et større havområde enn det ville fått etter midtlinjeprinsippet.

Dersom Norge skulle gjenopptatt forhandlingene med Danmark etter at dommen i saken mot Tyskland hadde falt i 1969 – kunne kanskje både Ekofisk, Valhall og Hod havnet på dansk side av grenselinjen? Men ifølge Norsk oljehistorie var det lite sannsynlig at det ville skjedd selv om det hadde blitt nye forhandling. Ut fra Haagdomstolens premisser skulle hva som var «rimelig» bare tolkes ut fra de omstendigheter som knyttet seg til kysten og selve sokkelområdet. Norge med sin lange kyst ville da stått relativt sterkt i forhandlingene uansett om det var midtlinje- eller et slags rimelighetsprinsipp som hadde blitt valgt.

Noter

- 1 Phillips Historical Project, videointervju med Paul Endacott.
- 2 Brev fra H. D. Brookby til Mr. Paul J. Parker, datert 14. august 1962. Subject: North Sea Basin – England, Netherlands, West Germany and Denmark. Reply Paul Endacott's August 8, 1962 Memo.
- 3 Stig S. Kvendseth, 1988, Funn! Historien om Ekofisks første 20 år: 10–11.
- 4 Aftenposten, 11.05.1963, "Olje på den norske kontinentalsokkel?"
- 5 Schartum, Dag: Hvordan Noco ble til..., 1990: 7.
- 6 Schartums arkiv hos NOM, Bob Svares "Oil prospects in the North Sea", mars 1964.
- 7 Schartum, Dag: Hvordan Noco ble til..., 1990: 8–9.
- 8 Smst.: 89.
- 9 Smst.: 10–11.
- 10 Smst.: 81.
- 11 Schartums arkiv hos NOM, Prospectus of the Norwegian Oil Consortium av 5. mars 1964.
- 12 Fred. Olsen i intervju med Sigvart Østrem, NRK, 08.06.2009.
- 13 Schartum, Dag: Hvordan Noco ble til..., 1990: 14–15.
- 14 Schartums arkiv hos NOM, Bob Svares memorandum 25.06.1964 "Drilling and Supply companies".
- 15 Schartum, Dag: Hvordan Noco ble til..., 1990: 23.
- 16 Smst.: 30–31.
- 17 Schartums arkiv hos NOM, Brev til Hagerup-Larssen fra J. Weekers, 12.03.1964.
- 18 Schartums arkiv hos NOM, Referat fra møte 25.07.1964 med J. Weekers og C. Campbell.
- 19 Schartum, Dag: Hvordan Noco ble til..., 1990: 35–36.
- 20 Schartums arkiv hos NOM, Referat fra møte 07.08.1964 med Walter MacDonald, American International Oil Company.
- 21 Leif Dons i festskrift til Fred. Olsen på 70-årsdagen.
- 22 Fred. Olsen i intervju med Sigvart Østrem, NRK, 08.06.2009.
- 23 Schartums arkiv hos NOM, Notat fra møte i Norwegian Oil Consortium II, 06.10.1964.
- 24 Schartums arkiv hos NOM, Notat fra forhandlerne R. Karlsrud og B.W. Bommen, 27.11.1964.
- 25 Schartum, Dag: Hvordan Noco ble til..., 1990: 47.
- 26 Schartums arkiv hos NOM, Memorandum, 17.03.1965, for sammenslutning av NOCO I og NOCO II.
- 27 Schartums arkiv hos NOM, Brev fra B.W. Bommen fra Walter Mac Donald, Amoco, 19.01.1965.
- 28 Schartum, Dag: Hvordan Noco ble til..., 1990: 60.
- 29 Smst.: 61–63.
- 30 Helle, Egil i Sagaen om Saga 25 år, 1972–1997: 13.
- 31 Schartum, Dag: Hvordan Noco ble til..., 1990: 64–65.
- 32 Fred. Olsen i intervju med Sigvart Østrem, NRK, 08.06.2009.
- 33 Dag Schartums arkiv hos NOM: Telex til Walter MacDonald fra Hagerup-Larssen, 28.04.1965.
- 34 Øyvind Kvaal i en samling artikler fra AMOCO Viking.
- 35 Dag Schartums arkiv hos NOM: Ekstrakt av tilbud fra American International Oil Company utarbeidet av R. Karlsrud, 16.02.1965.
- 36 Dag Schartums arkiv hos NOM: AmocoNoco-gruppens søknad om utvinningstillatelse, 14.06.1965.
- 37 Schartum, Dag: Hvordan Noco ble til..., 1990: 67.
- 38 Smst.: 68.
- 39 Dag Schartums arkiv hos NOM: Brev til Elektrokemisk A/S fra R. Karlsrud, 31.07.1965.
- 40 Dag Schartums arkiv hos NOM: Utvinningstillatelse for petroleumsprodukter Nr. 004 fra Industridepartementet, 17.08.1965 med underretning om utvinningstillatelse.
- 41 Aftenposten 19.08.1965, "Norsk olje "fanger" 600 mill. kr. Åtte grupper fikk Nordsjø-konsesjon."
- 42 Dag Schartums arkiv hos NOM: Brev til Amoco Norway Oil Company fra Industridepartementet, 17.08.1965 med underretning om utvinningstillatelse.
- 43 Dag Schartums arkiv hos NOM: Notat pr. 10.09.1965 av B.W. Bommen.
- 44 Smst..
- 45 Smst..
- 46 dkhist@hum.au.dk «Myte: Forærede Hækkerup Nordsjøolien væk pga. fuldkab?»
- 47 Dag Schartums arkiv hos NOM: Notat pr. 10.09.1965 av B.W. Bommen.
- 48 Hanisch, Tore Jørgen og Nerheim, Gunnar, Bind 1 Norsk oljehistorie. Fra vantro til overmot, 1992: 48.
- 49 Smst.: 48.
- 50 Dagbladet, 09.01.1993, «UD vil skrive om historien. Nytt lys på Jens Evsensens rolle».
- 51 Smst..